

УДК 316.42: (111 + 32)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.65.4>

САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: СПІВВІДНОШЕННЯ ОНТОЛОГІЧНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО АСПЕКТІВ

Володимир Будз

Центр досліджень Державної спеціальної служби транспорту,
вул. Далека, 18А, 49106, м. Дніпро, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9245-7571>

Статтю присвячено виявленню сутнісних ознак суспільної самоорганізації. *Об'єктом* дослідження виступає феномен суспільної самоорганізації, а *предметом* – виявлення сутнісних особливостей суспільної самоорганізації крізь призму співвідношення її політичного та онтологічного вимірів. *Метою* роботи є розкриття сутнісної природи суспільної самоорганізації на основі порівняння її політичного та онтологічного вимірів. *Методологія дослідження* побудована на основі використання компаративного методу та синергетичного, панантропологічного, феноменологічного та аксіологічного підходів, які дали змогу проаналізувати співвідношення між політичним та онтологічним вимірами суспільної самоорганізації та виявити її сутнісні основи. На основі цих підходів з'ясовано, що вихідними засадами суспільної самоорганізації є антропологічні фактори, що проявляються як антропологічні об'єктивації, які мають феноменологічний зміст, який, своєю чергою, є підґрунтям для синергетичних вимірів суспільної самоорганізації, а саме: динамічності, стохастичності, недетермінованості. У *результатах* статті розкрито специфіку суспільної самоорганізації, яка розгортається на основі антропологічних чинників, які є похідними від синергії тіла, душі та духу як субстанційних засад людини. Показано, що синергія тіла, душі та духу закладає онтологічні параметри людського буття, визначає специфіку існування людини у суспільстві та створює підґрунтя спонтанності та випадковості суспільної самоорганізації. Суспільну самоорганізацію прогнучено як онтологічну необхідність, яка відбувається мимовільно на основі антропологічних чинників, які спонукають людей до об'єднання, комунікації, домовленостей, консенсусу, договору та розмаїтих способів суспільного управління та самоуправління. У статті доведено, що антропологічні об'єктивації трьох типів (тілесного, психічного та духовного) синхронно та автопоезисно пов'язані між собою та проявляються на феноменологічному рівні в контексті їхньої інтенційної природи. *Наукова новизна дослідження* полягає у тому, що в ньому обґрунтовано залежність спонтанності суспільної самоорганізації від феноменологічного підґрунтя антропологічних об'єктивацій, які за своєю природою є надзвичайно мінливими, випадковими та непередбачуваними. Феноменологічна синхронність антропологічних об'єктивацій тілесного (вітальні потяги, бажання, пристрасті, інстинкти), психічного (воля, афекти, емоції, почуття) та духовного (думки, ідеї, смисли, цінності) типів створює засади спонтанності суспільної самоорганізації, яка має яскраво виражені тенденції до стохастичності, непрогнозованості, динамічності, недетермінованості, нелінійності, імовірнісності та некерованості суспільних взаємодій.

Ключові слова: синергія тіла, душі та духу, антропологічний вимір суспільної самоорганізації, антропологічні об'єктивації, спонтанність суспільної самоорганізації, стохастичність суспільної самоорганізації, самоуправління.

Постановка проблеми. У працях, які присвячені самоорганізації суспільства, науковці часто підходять до розуміння поняття суспільної самоорганізації із соціально-політичного боку. Вони розуміють суспільну самоорганізацію зазвичай як *навмисну раціональну та керовану дію*; як самодисципліну; соціальну згуртованість; як домовленість або суспільний

© Будз В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

договір, які спрямовані на раціонально-дискурсивні методи впорядкування суспільних відносин на основі *самоуправління* (самоврядування) громадян через їхні моральні принципи та особистісні риси характеру або через створення різних соціальних інститутів. Такий підхід є одним із можливих способів розуміння природи суспільної самоорганізації, коли громадяни, усвідомлюючи певний рівень спільних проблем та небезпек, *навмисно* вирішують самостійно їх подолати, організовуючи для цього спільними зусиллями заходи задля їх подолання. Однак такий соціально-політичний підхід до розуміння суспільної самоорганізації, який ґрунтується на ідеї *навмисних* та *керованих* дій громадян на основі їхніх активності та моральних якостей, не дає повного розкриття категорії «суспільна самоорганізація», оскільки упускає її *спонтанне онтологічне підґрунтя, яке має антропологічні засади*, які, власне, і є фундаментальною причиною суспільної самоорганізації та від яких залежить специфіка функціонування всіх суспільних сфер та суспільних процесів.

Стан дослідження проблеми. У наукових розвідках, які присвячені проблемним аспектам суспільної самоорганізації, простежується тенденція її тлумачення крізь призму її соціально-політичної природи як *навмисного самоуправління*, при цьому часто відбувається отождолення понять «самоорганізація» та «самоуправління». Також нерідко висловлюються думки щодо оптимізації суспільної самоорганізації через удосконалення суспільних сфер або створення тих чи інших соціальних інститутів, що вказує на розуміння самоорганізації як керованого процесу. Наприклад, В. Андрущенко розвиває концепцію самоорганізованого суспільства на основі моралі та права, засадами яких є гуманізм, раціональність і справедливість [1]. Я. Любивий наголошує на самоорганізації сучасного суспільства як самоорганізації соціальних мереж [2]. Н. Мельник [3] та М. Кельман [4] аналізують теоретичні аспекти самоорганізації народу в контексті розвитку громадянського суспільства. І. Гоян досліджує можливість оптимізації процесів самоорганізації молоді через соціально-психологічні засади [5]. А.-Ю. Каралаш розвиває ідею людиномірності самоорганізації у контексті усвідомленості, цілеспрямованості та керованості індивідуальних і колективних дій у локальному та глобальному вимірах [6]. Г. Краєвська вивчає особливості самоорганізації населення у контексті розвитку соціального капіталу [7]. Т. Мадрига окреслює соціальну самоорганізацію українського суспільства крізь призму особистих якостей громадян [8].

У вище названих дослідженнях, на жаль, не розкриваються особливості онтологічного виміру суспільної самоорганізації, зокрема така її характеристика, як спонтанність. *Спонтанність* суспільної самоорганізації та її основні параметри властиві всім можливим типам суспільств, оскільки вона ґрунтується на антропологічних засадах, проте не всі суспільства будуть успішно та прогресивно розвиватися на основі навмисного самоуправління громадян. У цьому контексті доцільно дослідити онтологічний та політичний аспекти суспільної самоорганізації у їх співвідношенні.

Мета дослідження полягає у порівнянні політичного та онтологічного вимірів суспільної самоорганізації та виявленні її сутнісної природи. **Об'єктом дослідження** є феномен суспільної самоорганізації. **Предметом дослідження** є виявлення сутнісних особливостей суспільної самоорганізації крізь призму співвідношення між її політичним (навмисним) та онтологічними (спонтанним) вимірами. **Методологія дослідження** розгортається на основі використання компаративного методу та синергетичного, панантропологічного, феноменологічного та аксіологічного підходів, на засадах яких аналізується співвідношення між політичним та онтологічним вимірами суспільної самоорганізації. Така методологія дала змогу виявити сутнісні основи суспільної самоорганізації, які розвиваються в контексті її вихідної панантропологічної природи, оскільки всі суспільні явища

самоорганізуються виключно на антропологічних факторах, які проявляються передусім як *антропологічні об'єктивзації*, які зазвичай мають феноменологічний зміст та аксіологічний складник, який є їх квінтесенцією.

Виклад основного матеріалу. Політичний вимір суспільної самоорганізації розглядається зазвичай як такий, що ґрунтується на раціонально-дискурсивних домовленостях громадян щодо способів реалізації основних потреб та цінностей [1; 6], на їхніх особистих якостях [7; 8] або ж на основі розвитку тих чи інших суспільних сфер та соціальних інститутів [2–5]. Дослідники, які є прихильниками політичного виміру самоорганізації, висловлюють погляди щодо можливості керування та управління самоорганізаційними процесами у суспільстві, закликаючи громадян до самодисципліни, соціальної згуртованості, вдосконалення моральних та особистісних якостей та ініціюючи розвиток соціальних інститутів, зокрема громадянського суспільства [1–8]. Однак, на нашу думку, самоорганізацію суспільства доцільно тлумачити на основі панантропологічного підходу [9], який дає можливість розкрити її сутнісні риси, що виходять поза межі навмисних раціональних та керованих дій, бо людина – це не лише моральна, розумна та соціальна істота, а й біологічна, яка змушена задовольняти основні антропологічні потреби, котрі зазвичай є вихідними мотиваціями життєдіяльності людини та часто не піддаються моральному та раціональному контролю.

На основі панантропологічного підходу [9] суспільну самоорганізацію можна тлумачити як онтологічну необхідність, яка відбувається *мимовільно* та незалежно від навмисних зусиль людини. В основі первинної суспільної самоорганізації перебувають скоріше не раціонально-дискурсивні методи, а антропологічні закономірності, які діють навіть тоді, коли домовленостей, договорів, норм та правил у суспільному просторі ще або вже не існує і навіть тоді, коли ще не існує самої раціональності. Інакше кажучи, суспільства першопочатково виникають не *навмисно*, наприклад на основі раціонально-дискурсивних домовленостей, договорів та самоуправління, а на основі антропологічних чинників, які, власне, і спонукають людей *мимовільно* об'єднуватися у первинні спільноти, комунікувати, домовлятися, шукати консенсус, створювати договори та шукати способи суспільного управління (у тому числі самоуправління).

Суспільні домовленості та договори є, як правило, засобами самоорганізації та функціонування «зрілих» суспільств, які ґрунтуються зазвичай на ідеї егалітарності прав і обов'язків громадян, ідеях гуманізму та демократизму. Однак спільноти і суспільства можуть виникати та формуватися також на емоціях та почуттях, наприклад страху, вигоди, поклоніння авторитету, віри, міфологічних віруваннях щодо богообраності влади та її монархічній спадковості. У такому разі засадами суспільної самоорганізації є ті ж самі антропологічні чинники, які, однак, можуть бути дієвими причинами суспільної самоорганізації незалежно від її раціонально-дискурсивних вимірів. У такому ракурсі, наприклад, антропологічними чинниками, що перебувають в основі суспільної самоорганізації, є соціальні емоції та почуття, які є фундаментальними антропологічними об'єктивациями, що не є тісно пов'язаними з раціонально-дискурсивними принципами суспільної самоорганізації. При цьому навіть якщо суспільства самоорганізуються виключно раціонально-дискурсивним шляхом, то соціальні емоції і почуття здатні посилювати чи послаблювати дискурсивні виміри самоорганізації суспільств та навіть інколи домінувати, перетворюючи раціонально-дискурсивні принципи на стереотипні, фанатичні та фундаменталістські ідеї.

Антропологічні чинники є необхідними онтологічними передумовами суспільної самоорганізації. Усі явища суспільної самоорганізації залежать від особливостей людської природи, де поєднується ірраціональне та раціональне, біологічне та соціальне. Своєю

чергою, співвідношення між біологічним та соціальним у людині найбільш чітко проявляється на аксіологічному рівні, де соціально визнані цінності на рівні дискурсивних систем моралі й права суттєво «корелюють» біологічні потреби. У цьому ракурсі людина є аксіологічною істотою, оскільки через аксіологічну сферу вона долає у собі біологічне та навмисно контролює його, трансформуючись тим самим у соціальну істоту. Водночас аксіологічність людини є «похідною» від антропологічних чинників, оскільки всі цінності корелюються з антропологічними потребами, тобто цінностей, які б виходили поза природу людини, не існує. Тим самим навіть раціонально-дискурсивні системи цінностей є когерентними до антропологічних можливостей людини, залежними від тих субстанційних засад, які є основою її існування. На цій основі формуються антропологічні межі керованості суспільств, оскільки якщо антропологічні потреби суттєво обмежуються, то суспільства стають некерованими та непрогнозованими.

Субстанційними засадами людини є тіло, душа та дух, які перебувають у синергії. Синергія є єдністю складників субстанційних основ людини (тіла, душі та духу) на її видовому рівні закладає онтологічні параметри людського буття та визначає специфіку існування людини у суспільстві, а водночас впливає на спонтанність та випадковість суспільної самоорганізації.

Синергія тіла, душі та духу як субстанційних засад людини є основою автопоезису антропологічних чинників, котрі є підґрунтям суспільної самоорганізації, наприклад волі, емоційності та раціональності, на основі яких відбуваються суспільні взаємодії. Усі суспільні сфери (наприклад, політика, економіка, право, наука, мистецтво, релігія) та всі суспільні процеси як форми суспільної взаємодії (наприклад, виробничий, екологічний, урбанізаційний, історичний, науково-технічний, культурний, цивілізаційний, глобалізаційний, війни та миру, демографічний, у тому числі самоуправління та самоорганізації) ґрунтуються на антропологічних чинниках.

В основі онтологічних засад суспільної самоорганізації перебувають антропологічні чинники, які виникають на основі синергії тіла, душі та духу. Антропологічні чинники предметно проявляються як антропологічні об'єктивації. Оскільки ж існує синергія тіла, психіки та духу, то антропологічні об'єктивації перебувають в автопоезисному зв'язку, проявляються синхронно та взаємно визначають одні одних. Загалом на основі синергії тіла, душі та духу формуються антропологічні чинники суспільного буття, які предметно виражаються як антропологічні об'єктивації трьох типів (тілесного, психічного та духовного), які синхронно та автопоезисно пов'язані між собою. У такому ракурсі тілесні антропологічні об'єктивації (вітальні потяги, бажання, пристрасті, інстинкти), психічні антропологічні об'єктивації (воля, афекти, емоції, почуття) та духовні антропологічні об'єктивації (думки, ідеї, смисли, цінності) є тими основними антропологічними чинниками, що перебувають в основі суспільної самоорганізації. Оскільки тіло, душа та дух перебувають у синергії, то антропологічні об'єктивації трьох типів є синхронними, тобто проявляються одночасно і мають таку властивість, як стохастичність, тобто є випадковими та непрогнозованими у часі свого виникнення, у їх експресивності та їх розмаїтих комбінаціях.

Антропологічні об'єктивації трьох типів, які оприявлені із синергії тіла, психіки та духу, функціонують, на нашу думку, на феноменологічному рівні, оскільки вони за своєю природою, незважаючи навіть на своє, наприклад, тілесне походження, є інтенційними, тобто мають свій конкретний предметний вимір і стосуються конкретного предметного світу, себто проявляються стосовно «чогось». Безпредметних антропологічних об'єктивацій тілесного, психічного та духовного типів не буває. У такому сенсі суспільна самоорганізація має у своїй суті онтологічні засади на рівні синергії тіла, душі та духу, яка проявляється через антропологічні об'єктивації, що мають феноменологічний зміст.

Інтенційність антропологічних об'єктивацій трьох вище названих типів я розумію у контексті тлумачення інтенційності Е. Гусерлем, який визначає її як універсальну фундаментальну властивість свідомості – бути свідомістю чогось [10, с. 33]. Унаслідок синергії тіла, душі та духу всі антропологічні об'єктивації мають феноменологічний зміст, тобто є з необхідністю інтенційними (предметними) та певною мірою усвідомленими, бо навіть якщо це інстинкт, то він є предметним та раціонально ідентифікованим тією чи іншою мірою на рівні своєї предметності, наприклад інтенційній (предметній) спрямованості до виживання чи статевого потягу.

На основі феноменологічного змісту трьох типів антропологічних об'єктивацій та їх синхронності суспільна самоорганізація має тенденції до спонтанності, а саме – динамічності та стохастичності суспільних явищ. Загалом динамічність та спонтанність суспільної самоорганізації залежать від її феноменологічного підґрунтя, яке є надзвичайно мінливим, випадковим та непередбачуваним, оскільки існує синхронна єдність тіла, душі та духу як субстанційних засад людини.

Спонтанність та стохастичність суспільної самоорганізації ґрунтуються на тому, що *антропологічні чинники*, які є її онтологічним підґрунтям та які проявляються у формі антропологічних об'єктивацій: тілесних, психічних та духовних, *функціонують синхронно та мають фундаментальну властивість проявлятися непрогнозовано у розмаїтих комбінаціях* (оскільки існує синергія тіла, психіки та духу як субстанційних засад людини). На цій основі всі антропологічні об'єктивації унаслідок синергії тіла, душі та духу мають тенденцію до синхронності і водночас до інтенційності, тобто мають феноменологічний зміст, який, своєю чергою, має характеристики випадковості, стохастичності, динамічності, недетермінованості, імовірності.

Феноменологічна основа антропологічних об'єктивацій є надзвичайно динамічною, а тому розвиток суспільства неможливо передбачити, оскільки антропологічні об'єктивації трьох типів перебувають у синхронній єдності (унаслідок синергії тіла, душі та духу) та проявляються *імовірно*, тобто їх неможливо спрогнозувати та піддати *статистичному* аналізу, тим більше керувати ними. Унаслідок цього суспільні явища та процеси отримують самоорганізаційний характер, тобто мають вимір *спонтанності, випадковості, стохастичності, нелінійності та некерованості*, хоча вони за своєю природою й мають феноменологічний зміст і є певною мірою раціональними. Інакше кажучи, жодні суспільні явища, навіть ті, які нібито мають суто раціональні засади, не можуть мати детермінований характер, їх неможливо точно означити, визначити чи описати.

Звідси раціонально-дискурсивні процеси управління суспільством мають тільки тенденцію до впорядкованості відносин. Навіть якщо розуміти суспільну самоорганізацію у контексті самоуправління та самоврядування, то вони все одно не можуть бути ефективними засобами впорядкування відносин у контексті стохастичності прояву антропологічних об'єктивацій, тим більше у разі внутрішньої та зовнішньої соціально-політичної нестабільності, конфліктів та війн. Саме тому, наприклад, ніхто не в змозі висловити валідні прогнози щодо способів і наслідків завершення повномасштабної російсько-української війни, оскільки сукупні антропологічні об'єктивації соціальних суб'єктів, які безпосередньо чи опосередковано беруть участь у цій війні, є динамічними, стохастичними та непрогнозованими.

Висновки. Суспільна самоорганізація внаслідок феноменологічності антропологічних об'єктивацій із необхідністю має спонтанний вимір, бо її засадами є антропологічні чинники, які є наслідком *синергії* тіла, душі та духу, внаслідок якої відбувається синхронний прояв антропологічних об'єктивацій. Феноменологічна синхронність антропологічних

об'єктивацій створює підстави для стохастичності і випадковості їх прояву у соціальних діях. Тому кожна спільнота та кожне суспільство є унікальними, з унікальним «набором» антропологічних об'єктивацій, зокрема соціальних емоцій і почуттів, смислів і цінностей, які, власне, й визначають характер того чи іншого суспільства.

Навіть якщо антропологічні об'єктивації проявляти і продукувати навмисно та цілеспрямовано, то така навмисність і цілеспрямованість, урахувуючи сукупність проявлених антропологічних об'єктивацій громадян спільноти чи суспільства, буде впливати на спонтанність суспільних взаємодій у межах спільноти, бо кожен проявлятиме їх випадково, недетерміновано, на свій власний розсуд. Тому загалом розвиток суспільних подій та інтерсуб'єктивних відносин передбачити неможливо, що вказує на спонтанність суспільної самоорганізації та на некерований, динамічний та непередбачуваний характер суспільного розвитку.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу : монографія. Київ : Атлант ЮЕМСі, 2006. 502 с.
2. Любивий Я. Самоорганізація мережевого суспільства як соціально-комунікативного феномена. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2016. № 5–6(153–154). С. 18–32. DOI: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2016.5-6.02>
3. Мельник Н.В. Сутність, види та рівні самоорганізації народу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 40. Т. 1. С. 11–14. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/68188c62-8f65-4d83-8070-995f6e62eb60/content>
4. Кельман М.С., Мельник Н.В. Самоорганізація народу як фактор формування громадянського суспільства в Україні : монографія. Львів : Растр-7, 2018. 212 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2818>
5. Гоян І.М. Соціально-психологічні основи самоорганізації молоді в умовах суспільних змін : монографія. Київ : ПВТ «LAT&K», 2021. 320 с.
6. Каралаш А.-Ю.І. Соціальна самоорганізація в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз : дис. ... д-ра філос. : 033. Житомир, 2023. 248 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/38387/1/dys-Karalash.pdf>
7. Краєвська Г.О. Самоорганізація населення в контексті розвитку соціального капіталу України. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4(42). С. 143–159. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2020.04.143>
8. Мадрига Т. Соціальна самоорганізація українського суспільства в особистих наративах волонтерів (на матеріалах книги «Єдності сила»). *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Політологія»*. 2026. Вип. 22. С. 177–185. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-22>
9. Будз В.П. Панантропологічна парадигма суспільної самоорганізації. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2019. Вип. 23. С. 12–18. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/filos/article/view/10601/10683>
10. Husserl E. *Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology / seventh impression; transl. by D. Cairns*. Hague: Martinus Nijhoff Publisher, 1982. 157 p. URL: <https://ia600101.us.archive.org/15/items/CartesianMeditations/12813080-husserl-cartesian-meditations.pdf>

SELF-ORGANIZATION OF SOCIETY: THE RELATIONSHIP BETWEEN ONTOLOGICAL AND POLITICAL ASPECTS

Volodymyr Budz

Research Center of the State Special Transport Service,

Daleka Str., 18 a, 49106, Dnipro, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9245-7571>

The article is devoted to identifying the essential features of social self-organization. *The object* of the study is the phenomenon of social self-organization, while the *subject* is the identification of essential characteristics of social self-organization through the prism of the correlation of its political and ontological dimension. *The goal* of the article is to reveal the essential nature of social self-organization based on the comparison of its political and ontological dimensions. *The methodology of the research* is built upon the usage of comparative method alongside synergetic, pan-anthropological, phenomenological and axiological approaches, which enabled the analysis of the correlation between political and ontological dimensions of social self-organization and identify its essential foundations. Based on these approaches it was established that the starting principles of social self-organization are anthropological factors, which are manifested as anthropological objectifications. These objectifications have phenomenological nature, which, in turn, is the basis for synergetic dimensions of social self-organization, specifically dynamism, stochasticity, non-determinism. The *results* of the article reveal the specifics of social self-organization, which is unfolded based on anthropological factors derived from the synergy of body, soul and spirit as substantial foundations of a human being. It is shown that the synergy of body, soul and spirit establishes the ontological parameters of human existence, determines the specifics of human existence in society and creates grounds for the spontaneity and randomness of social self-organization. Social self-organization is interpreted as an ontological necessity that occurs spontaneously based on anthropological factors that prompt people toward unification, communication, agreements, consensus, contracts, and diverse methods of social management and self-governance. The article proves that anthropological objectifications of three types (corporeal, psychic, and spiritual) are synchronously and autopoietically interconnected and are manifested at the phenomenological level in the context of their intentional nature. *The scientific novelty of the research* lies in the substantiation of the dependence of social self-organization's on the phenomenological foundation of anthropological objectifications, which are by nature extremely volatile, accidental, and unpredictable. The phenomenological synchronicity of anthropological objectifications of the corporeal (vital drives, desires, passions, instincts), psychic (will, affects, emotions, feelings) and spiritual (thoughts, ideas, meanings, values) types creates the basis for spontaneity of social self-organization. This process exhibits pronounced tendencies to stochasticity, unpredictability, dynamism, non-determinism, non-linearity, probability, and the unmanageability of social interactions.

Key words: synergy of body and soul, anthropological dimension of social self-organization, anthropological objectification, spontaneity of social self-organization, stochasticity of social self-organization, self-governance.

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026